

Genişletilmiş Özet

Giriş

Uyuşturucu madde, sakinleştirici ve/veya uyarıcı etkileri olan, kişide kullanımına bağlı daha fazla kullanma isteği uyandıran ve alınmadığında yoksunluk belirtileri gösteren maddelerdir. Korkunç zararlar ve telafisi mümkün olmayan sonuçlar doğurmasına rağmen bu maddelerin üretimi, tüketimi, yasal ve yasal olmayan yollarla satışı ve kullanımı her geçen yıl artmakta ve bu durum küresel ölçekte ciddi bir halk sağlığı problemi doğurmaktadır. Bu süreçten en yoğun Şekilde etkilenen grubun ergenler olduğu düşünülmektedir. Ergenlerin madde kullanımı, madde kullanım bozuklukları geliştirme ve potansiyel olarak ciddi ve uzun süreli madde ilişkili olumsuz sonuçlara maruz kalmalarına sebep olabilmektedir.

Yaygınlık alışmaları, psikoaktif madde kullanımı ile savaşta sorunun boyutunu anlamak için en önemli yollardan biridir.

Çalışmada, liselerde öğrenim gören öğrencilerin madde kullanım durumlarının, sosyodemografik özelliklerinin ve risk faktörlerinin belirlenerek yapılacak müdahalelere kaynak sağlamak amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem

Araştırma, kesitsel tipte bir alan araştırmasıdır. Çalışmanın evreninin belirlemede İl Milli Eğitim Müdürlüğü verilerinden yararlanılmış olup 2013-2014 ğretim döneminde liselerde eğitim-ğretim gören 12935 ğrenci oluşturmuştur.

Araştırmanın rnekleme: Sigara, alkol ve madde kullanım düzeylerinin belirlenmesi hedeflenmiştir. Bu nedenle ilde, lise ğrencilerinde madde kullanım sıklığı %50 olarak alınmıştır. Buna göre epi-info programında evreni temsil eden ulaşılması gereken örneklem büyüklüğü; %50 prevalans, %2 yanılma payı ve tip 1 hata düzeyi %5 olarak alındığında 1931 olarak belirlenmiştir.

İldeki lise sınıf sayısı (9., 10., 11. ve 12. sınıf) 649'dur. İlk olarak toplam ğrenci sayısı, toplam Őube sayısına orantılanarak Őube başına düşen yaklaşık ğrenci sayısı bulunmuştur (12935/649=20). Daha sonra örnekleme çıkan ğrenci sayısı, Őube başına düşen ortalama ğrenci sayısına bölünerek, araştırmaya alınacak Őube sayısı belirlenmiştir (1931/20=97). Okula devamsızlıklar da düşünülerek 100 Őubenin rnekleme alınmasına karar verilmiştir. Son olarak, örnekleme alınacak Őubeler 649 Őube içinden randomizasyonla belirlenmiştir. Buna göre 100 Őubede 2112 ğrenci tespit edilmiş, 2011 ğrenci soru kağıdımızı cevaplamıştır. Araştırmanın verileri, Halk Sağlığı Müdürlüğü personelinin gözetimi altında öğrencilerce doldurulan anketlerden elde edilmiştir. Sayımla belirlenen verilerin ikili karşılaştırmalarında ki-kare testi, risk faktörlerinin belirlenmesinde ise lojistik regresyon analizi kullanılmıştır.

Araştırmanın bağımlı değişkeni öğrencilerin uyuşturucu kullanma durumu, bağımsız değişkenleri ise öğrencinin sosyodemografik özellikleri, biyodemografik özellikleri ve madde kullanımı ile ilgili özelliklerdir.

Bulgular

Öğrencilerin %45,3' sigara, %33,0'ı alkol ve %3,7'si uyuşturucu madde kullanmışlardır. Uyuşturucu madde deneyenlerin %39,4' halen kullanmaya devam ettiklerini ifade etmişlerdir.

Erkek ğrencilerin kızlara göre (p=0.000), okulda sene kaybı olanların olmayanlara göre (p=0.000), çalışan öğrencilerin çalışmayanlara göre (p=0.000), gelir durumları düşük olanların orta/yüksek gruba göre (p=0.000), annesi öz olmayanların (p=0.002), anne ve babaları sağ olmayanların olanlara (p=0.007, p=0.009), uyuşturucu kullanımı açısından daha yüksek riske sahip olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin ailesinde uyuşturucu kullanan birey varlığı (p=0.000), öğrencinin sigara (p=0.000) ve alkol deneyiminin (p=0.000) olması riski arttıran diğer etmenler olarak bulunmuştur.

Uyuşturucu kullanımı risk faktörlerinin tespiti amacıyla istatistiksel olarak anlamlı fark bulunan bağımsız değişkenler lojistik regresyon analizine alınmıştır. Öğrencinin çalışmış/çalışıyor olması (OR: 2.11, CI: (1.221-3.672)), gelir durumunun düşük olması (OR: 2.545 CI: (1.338-4.843)), tütün kullanıyor olması (OR: 5.575 CI: (1.640-18.952)), alkol kullanıyor olması (OR: 14.905 CI: (5.140-43.229)) ve ailelerinde uyuşturucu kullananların olması (OR:10.242 CI: (3.281-31.975)) ğrenciler arasında uyuşturucu kullanım riskini arttıran etmenler olarak tespit edilmiştir.

Tartışma

Çalışmamızda lise öğrencileri arasında uyuşturucu kullanım sıklığının %3,7 olduğu ve ailenin gelir düzeyinin düşük olmasının, öğrencinin çalışmak durumunda olmasının, aile fertleri arasında uyuşturucu kullanan olmasının, öğrencinin sigara ve alkol kullanıyor olmasının uyuşturucu kullanım riskini arttırdığı tespit edilmiştir.

ESPAD'ın 2015 yılında, 24' Avrupa Birliği yesi olan 35 Avrupa ülkesinden 96 bin 46 öğrencinin katılımıyla yaptığı çalışmada en az bir kez madde kullanma ESPAD ortalaması %18 olarak tespit edilmiştir. En yüksek oran %37 ile ek Cumhuriyeti'nde olduğu grlmştir. Bulgaristan, Fransa, Lihtenştayn ve Monaco'daki öğrenciler de yüksek düzeyde uyuşturucu kullanımı deneyimi sergilemektedir (%30-32). MTF (2016) kapsamına ABD de yapılan çalışmada 8,10,12. Sınıf ğrencileri arasında herhangi bir yasadışı madde deneme düzeyi %34,9 olarak tespit edilmiştir.

Türkiye’de adolesanlar arasında madde kullanımı ile ilgili yapılan çalışmalarda elde edilen sonuçlar yurtdışındaki oranların oldukça altında seyretmektedir. TUBİM tarafından 2011 yılında yapılan çalışmada alkol kullanımı %5,7, sigara kullanımı %5,1 olarak bulunmuştur.2008 yılında, “Ergen Profili” (ASAGEM, 2010) araştırmasında 13-18 yaş grubunda yaşam boyu en az bir kez esrar kullanma oranı %1,9 olarak hesaplanmıştır (Aldemir, 2019). Burdur ilinde 2012 yılında lise öğrencileri arasında yapılan çalışmada %1,5 bulunmuştur (Sütlü ve ark., 2012). Araştırmamızda kullanım düzeyi ülkemizdeki araştırmalarla benzer, yurtdışı çalışmalara göre düşük olsa da ESPAD, MTF gibi düzenli veri toplama çalışmalarında belirtildiği şekilde gençler arasında madde deneyimleme oranının artmakta olduğu tespitini desteklemektedir.

Pek çok çalışmada, çalışmamıza benzer şekilde, aile üyelerinin uyuşturucu kullanıyor olması uyuşturucu kullanımı için risk faktörü olarak tespit edilmiştir (Görgün, 2010; Kilpatrick ve ark., 2000; Tamar & Ögel, 1997). Aile, insanın yaşamında ve gelişiminde çok önemli bir yere sahiptir. Ailenin sosyoekonomik durumu veya uyuşturucuya bağımlı aile fertlerinin bulunması bağımlılık riskini artıran faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Gençler tarafından aile bireyleri rol model olarak alınmakta, uyuşturucunun varlığından erken yaşlarda haberdar olmakta, uyuşturucu ulaşılabilir olmaktadır (Kahyaaoğlu, 2019).

Gelir durumunun düşük olması ve okul dışında herhangi bir işte çalışıyor olmak çalışmamızda madde kullanım riskini artıran etmenler olarak tespit edilmiştir. Düşük sosyoekonomik düzeye sahip bir ailede yetişmek, çocukluk ve yetişkinlik döneminde olumsuz sonuçlara sebep olmaktadır. Çocuğun yoksul durumda olması uyuşturucu kullanımı ve ilgili risk faktörlerine maruziyet riskini arttırmaktadır (Öztürk ve ark., 2019). Dicle Üniversitesi öğrencileri arasında yapılan çalışmada, çalışmak durumunda olan öğrencilerin madde kullanım riskiminin arttığı tespit edilmiştir (Yalçın ve ark., 2009). Literatürde düşük gelir seviyesine sahip olmanın madde kullanımı için risk oluşturduğuna dair çalışmalar bulunmakta (Hanson & Chen, 2007), sosyoekonomik yetersizliklerin özellikle çoklu madde kullanımı için risk oluşturduğu ifade edilmektedir (Cambron ve ark., 2019).

Literatüre benzer şekilde çalışmamızda sigara ve alkol kullanımı olan öğrencilerin uyuşturucu kullanım riskinin kullanmayanlara göre yüksek olduğu tespit edilmiştir (Görgün ve ark., 2010; Hanson & Chen, 2007; Hawkins ve ark., 1992; Johnson et al., 1990; Ulukoca ve ark., 2013; Yalçın ve ark., 2009). Genellikle gençlerde ilk denenen sigara ve alkol olmakta ilerleyen dönemde buna uyuşturucu kullanımı eklenmektedir. Tütün ve alkol bağımlılığına karşı erken dönemde başlayacak koruma ve rehabilitasyon programlarının uyuşturucu kullanımına geçişi engelleyeceği düşünülmektedir.